

Μπέρτραντ Ράσελ (1872-1970)

Ο Μπέρτραντ Ράσελ γεννήθηκε στις 18 Μαΐου 1872 στο Trelleck/ Monmouth της Ουαλίας. Οι γονείς του, Τζων και Κέιτ 'Αμπερλυ, ήταν γνωστοί προοδευτικοί φιλελεύθεροι της βικτωριανής εποχής. Ο παππούς του, Λόρδος Τζων Ράσελ, ήταν εκείνος που επισκέφτηκε το 1814 κατ' εντολή της βρετανικής κυβερνήσεως τον Ναπολέοντα Βοναπάρτη στην εξορία και έγινε αργότερα υπουργός των εξωτερικών και δύο φορές πρωθυπουργός της βασίλισσας Βικτωρίας. Αυτός ο παππούς έμεινε στην ιστορία για το «Reform Bill» - εκλογικό νόμο που περιόριζε τα πολιτικά προνόμια των αριστοκρατών. Το γενεαλογικό δένδρο των Ράσελ είναι ριζωμένο στον ανανεωτισμό των Whigs και ξεκινάει με τον Λόρδο Ουίλιαμ Ράσελ, ο οποίος εκτελέστηκε το 1683 επειδή πήρε μέρος σε απόπειρα κατά των Στιούαρτ. Όταν ο Μπέρτραντ Ράσελ ήταν 3 ετών, πέθαναν οι γονείς του και γι' αυτό ανατράφηκε, μαζί με το μεγαλύτερο αδελφό του Φρανκ, από τον παππού και τη γιαγιά του.

Το περιβάλλον, στο οποίο πέρασε τα παιδικά και νεανικά του χρόνια ήταν μεν εύπορο αλλά απομονωμένο. Ο Ράσελ εξελίχθηκε καταρχήν σε ένα εσωστρεφή έφηβο που καταβρόχθιζε βιβλία κάθε είδους, κυρίως φιλοσοφικά. Από γραπτά του των πρώτων νεανικών χρόνων που διασώθηκαν σε διάφορα συρτάρια και ντουλάπια, προκύπτει ότι ο Ράσελ αντιμετώπιζε με σκεπτικισμό κάθε θρησκευτικό δόγμα, κάτι που δεν ήταν σύνηθες στη συντηρητική βικτωριανή κοινωνία. Δεν πήγε συστηματικά σε πρωτοβάθμιο και δευτεροβάθμιο σχολείο, αλλά διδάχθηκε τα απαραίτητα από ιδιωτικούς δασκάλους. Όταν ήταν 11 χρονών έμαθε από τον αδελφό του την Ευκλείδεια Γεωμετρία. Όπως έγραψε ο ίδιος αργότερα, εκείνο που τον προβλημάτιζε ήταν η «τυφλή αποδοχή» των αξιωμάτων. Αργότερα αντιμετώπισε τη σημασία τους στα πλαίσια της Μαθηματικής Λογικής.

Στα χρόνια των σπουδών του στο Καίμπριτζ (1890-94) γνωρίστηκε με μία παρέα εξ ίσου ευφυών συμφοιτητών του, με τους οποίους είχε, ίσως για πρώτη φορά στη ζωή του, τη δυνατότητα να ανταλλάσσει απόψεις για τη ζωή και την κοινωνία. Διαπίστωσε δε, όπως γράφει ο ίδιος στα απομνημονεύματά του, ότι και η παρέα του είχε όμοιες ιδέες με αυτόν για τα θρησκευτικά και κοινωνικά θέματα της εποχής. Οι καθηγητές παρατηρούσαν ότι ο Ράσελ ήταν στα κείμενά και τους λόγους του υπερβολικά σύντομος. Αργότερα εκτιμήθηκε ιδιαίτερα αυτή η ικανότητά του να αναπτύσσει, ακόμα και πολύπλοκα επιστημονικά θέματα, με συντομία στην έκφραση και σαφήνεια στο περιεχόμενο. Το 1894 παντρεύτηκε την Άλις Σμιθ, παρά τις αντιδράσεις της οικογένειάς του, γιατί η νύφη ήταν γνωστό επαναστατικό πνεύμα, ταγμένη στον αγώνα για τα γυναικεία δικαιώματα. Η αποστολή του Ράσελ σε διπλωματική θέση στο Παρίσι για να διακόψει τη σχέση του με την Σμιθ δεν έφερε το ποθούμενο στην οικογένειά του αποτελέσματα. Ο γάμος αυτός διήρκεσε 16 χρόνια.

Στο Βερολίνο που επισκέφτηκε ο Ράσελ το 1894 για να σπουδάσει Πολιτικές και Οικονομικές Επιστήμες συνέλαβε την ιδέα, σ' ένα περίπατο στο Tiergarten, όπως έγραψε αργότερα, να συγγράψει δύο σειρές βιβλίων, μία για τη Φιλοσοφία των Φυσικών Επιστημών και μία για Κοινωνικά και Πολιτικά Θέματα. Το 1896 κυκλοφόρησε το βιβλίο του για τη Γερμανική Σοσιαλδημοκρατία.

Η αποφασιστική καμπή στην επιστημονική δραστηριότητά του ήρθε το 1900 σ' ένα διεθνές συνέδριο Φιλοσοφίας στο Παρίσι, όπου γνωρίστηκε με τον Πεάνο, αυθεντία στον τομέα της Λογικής και στη συνέχεια μελέτησε τις δημοσιεύσεις του. Όπως έγραψε αργότερα ο Ράσελ, ο Peano «μου άνοιξε τα μάτια για την αναγωγή των Μαθηματικών στη Λογική». Από μία δημοσίευση του Πεάνο κατέληξε ο Ράσελ στο έργο του Φρέγκε, ο οποίος είχε κάνει σημαντικά βήματα στον τομέα της Μαθηματικής Λογικής και της Θεωρίας των Αριθμών. Το 1903 δημοσιεύει ο Μπ. Ράσελ το βιβλίο του «The Principles of Mathematics», το οποίο παραμένει και σήμερα σταθμός στην ιστορία των Μαθηματικών. Το 1937, όταν κυκλοφόρησε η δεύτερη έκδοση αυτού του βιβλίου, έγραψε στον πρόλογό του: «Δεν βλέπω κανένα λόγο να τροποποιήσω τη βασική αντίληψή μου ότι Μαθηματικά και Λογική είναι ταυτόσημα».

Για να προκύψει αυτή η ταυτότητα Μαθηματικών και Λογικής, έπρεπε να οικοδομηθεί η Λογική εκ νέου. Για το σκοπό αυτό συνεργάστηκε ο Ράσελ με τον παλιό δάσκαλό του Γουάιτχεντ, με τον οποίο παρουσίασε το νέο σύστημα Λογικής στο βιβλίο «Principia Mathematica». Επειδή ο Γουάιτχεντ είχε σημαντικές διδακτικές υποχρεώσεις, έπεσε ο μεγάλος φόρτος δουλειάς στον Ράσελ. Μεταξύ 1907 και 1910, έγραψε αργότερα ο ίδιος, δούλεψε καθημερινά 10-12 ώρες για να ολοκληρώσει το έργο. Ο πρώτος τόμος του κυκλοφόρησε το 1910 και συνέπεσε περίπου με το διαζύγιό του. Μέχρι το 1913 κυκλοφόρησαν και οι επόμενοι δύο τόμοι. Χαρακτηριστικό είναι ότι, επειδή ο εκδοτικός οίκος (Cambridge University Press) εκτιμούσε ως πολύ υψηλό το κόστος εκδόσεως και ελάχιστα τα πιθανά έσοδα, υποχρέωσε τους συγγραφείς να συμμετάσχουν στα έξοδα. Έτσι συνέβαλε καθένας τους με 50 λίρες για ένα έργο που απετέλεσε τον προσωρινά τελευταίο σταθμό στην επιστήμη της Λογικής από την εποχή του Αριστοτέλη! Το 1910 ανέλαβε ο Ράσελ διδασκαλία με πενταετή θητεία στο Trinity College του Καίμπριτζ. Το 1912 κυκλοφόρησε το μέχρι σήμερα καλύτερο αγγλόφωνο έργο εισαγωγής στη φιλοσοφία με τίτλο «The Problems of Philosophy».

Παράλληλα με τα Μαθηματικά δεν έλειψαν όμως και άλλες δραστηριότητες του Ράσελ, όπως η δημοσίευση διαφόρων βιβλίων, διαλέξεις σε Πανεπιστήμια πάνω στα τρέχοντα επιστημονικά θέματα, αλλά και για αμφιλεγόμενα κοινωνικά και πολιτικά θέματα της καθημερινής ζωής κ.ά. Ιδιαίτερα σημαντική από αυτές τις παράλληλες δραστηριότητες

ήταν η συμμετοχή στον προεκλογικό αγώνα του 1907, ο οποίος είχε για κεντρικό σύνθημα τα εκλογικά δικαιώματα για τις γυναίκες. Για να μην νομιστεί δε ότι επρόκειτο για ακαδημαϊκές διαφωνίες, οι αντίπαλοι της γυναικείας ψήφου κατέβαιναν στις συγκεντρώσεις των υποστηρικτών με ρόπαλα και τσουβάλια γεμάτα με αρουραίους. Την κατάλληλη στιγμή άφηναν ελεύθερους τους αρουραίους που έτρεχαν πανικόβλητοι ανάμεσα στα πόδια των γυναικών και στη συνέχεια κτυπούσαν τους συγκεντρωμένους με τα ρόπαλα. Ο Ράσελ περιγράφει στα απομνημονεύματά του διάφορους ξυλοδαρμούς, στους οποίους αναγκάστηκε να πάρει μέρος. Όλες αυτές οι παράλληλες δραστηριότητες έφεραν τον Ράσελ κοντά σε διάσημες προσωπικότητες, όπως τους Μάрай, Λώρενς, Βίτγκενστάιν, Έλιοτ και Κόνραντ. Η σύνδεση του Ράσελ με αυτά τα πρόσωπα ήταν ιδιαίτερα θερμή, αλλά όχι πάντα χωρίς προβλήματα, τα οποία συχνά κυκλοφορούσαν με μορφή ανεκδότων.

Κοινωνική και πολιτική δράση

Ένα κοινωνικά και πολιτικά δραστήριο άτομο, όπως ο Ράσελ, δεν ήταν δυνατόν να μείνει ασυγκίνητο μπροστά στο δράμα του α' παγκόσμιου πολέμου. Ενώς πολέμου τελείως παράλογου και περιττού, ο οποίος ξεκίνησε για να ικανοποιήσει πρόσκαιρες σκοπιμότητες και να κλείσει λογαριασμούς του προηγούμενου αιώνα, αλλά κατέληξε σε ένα γιγάντιο σφαγείο ανθρώπων και ιδεών. Ο Ράσελ ξεκίνησε εκστρατεία για τα δικαιώματα των αρνητών στρατεύσεως, οι οποίοι απειλούνταν με την ποινή του θανάτου. Το 1916 κυκλοφόρησε ο Έρνεστ Έβερρετ, αρνητής στρατεύσεως ο ίδιος, ένα αντιπολεμικό κείμενο. Ο Ράσελ δήλωσε ότι αυτός ο ίδιος ήταν ο συγγραφέας του κειμένου, με αποτέλεσμα να καταδικαστεί σε χρηματικό πρόστιμο, αλλά και να απολυθεί από το Trinity College, όπου δίδασκε. Ο υπερασπιστικός του λόγος στο δικαστήριο αποτελεί και σήμερα ακόμα ένα ύμνο στην ειρήνη και στο δικαίωμα κάθε ανθρώπου να αρνηθεί για λόγους συνειδήσεως να πολεμήσει. Η δημοσίευση αυτού του λόγου απαγορεύτηκε αρχικά στη Μ. Βρετανία, αλλά επετράπη μετά τον πόλεμο. Το αμερικάνικο Πανεπιστήμιο Χάρβαρντ εκμεταλλεύτηκε την ευκαιρία και προσέφερε στον Ράσελ μία θέση καθηγητή. Όμως η βρετανική κυβέρνηση αρνήθηκε να του χορηγήσει διαβατήριο. Το 1918 καταδικάστηκε ο Ράσελ σε φυλάκιση 6 μηνών για «προσβολή συμμάχων», επειδή διατύπωσε σε άρθρο του το φόβο ότι τα αμερικανικά στρατεύματα που έφτασαν στην Ευρώπη περί το τέλος του πολέμου, θα χρησιμοποιούνταν για καταστολή εργατικών ταραχών στην Αγγλία και τη Γαλλία. Ο μεγάλος Μαθηματικός «αξιοποίησε» την παραμονή του στη φυλακή γράφοντας το βιβλίο «Introduction to Mathematical Philosophy» και ξεκινώντας τη συγγραφή του «The Analysis of Mind».

Το 1919 έλαβε ο Ράσελ μία επιστολή από τον Βίτγκενστάιν (τον οποίο γνώριζε ήδη από το 1912 ως μαθητή στο Καίμπριτζ), με την οποία τον πληροφορούσε ότι βρισκόταν ως αυστριακός αξιωματικός σε ιταλική αιχμαλωσία. Συνημμένα στο γράμμα του έστειλε δε ένα χειρόγραφο του για σχολιασμό. Επρόκειτο για το περίφημο έργο του Βίτγκενστάιν «Tractatus logico-philosophicus». Το έργο αυτό δημοσιεύτηκε το 1921.

Το έτος 1920 επισκέπτεται ο Ράσελ με μία ομάδα του βρετανικού εργατικού κόμματος την επαναστατημένη Ρωσία. Ο ενθουσιασμός του για κάθε ανανέωση ήταν μεγάλος, αυτό όμως που συνάντησε δεν τον έκανε ιδιαίτερα αισιόδοξο. Οι κριτικές παρατηρήσεις του για την εικόνα που αποκόμισε κατατέθηκαν στο βιβλίο του «The Practice and Theory of Bolshevism». Μετά την επιστροφή του από τη Ρωσία δέχθηκε μία θέση επισκέπτη καθηγητή στο Πεκίνο, όπου πέρασε εννέα μήνες του έτους 1921. Το μεγαλύτερο μέρος αυτού του χρόνου βρισκόταν όμως στο νοσοκομείο για να συνέλθει από τις αλλεπάλληλες ασθένειες που τον έπληξαν. Σ' αυτό το διάστημα κυκλοφόρησε από Ιάπωνες δημοσιογράφους η φήμη ότι ο Ράσελ πέθανε (ήταν ήδη 49 ετών). Έτσι, όταν ο μεγάλος φιλόσοφος συνήλθε από την αρρώστια του, είχε το μακάβριο προνόμιο να διαβάσει νεκρολογίες που δημοσίευσαν διάφορες ευρωπαϊκές εφημερίδες για το άτομό του - όχι πάντα ευνοϊκές.

Το 1927 ίδρυσε ο Ράσελ ένα ιδιωτικό σχολείο για να υλοποιήσει δικές του ιδέες για την εκπαίδευση. Στο σχολείο αυτό θα πήγαιναν και τα δύο παιδιά του που γεννήθηκαν το 1921 και 1923. Τα χρόνια αυτά που πέρασε ως οικογενειάρχης και σχολάρχης αξιοποίησε ο Ράσελ και για τη συγγραφική του δραστηριότητα. Μεταξύ 1921 και 1931 κυκλοφόρησαν 15 βιβλία του, όλα με παγκόσμια εμβέλεια και με διαφορετικό κάθε φορά θέμα: Από κοινωνικά προβλήματα, μέχρι νέες επιστημονικές αντιλήψεις και φιλοσοφικά θέματα. Μερικοί από τους τίτλους: «The ABC of Atoms», «The ABC of Relativity», «Marriage and Morals», «The Conquest of Happiness». Ενδιάμεσα πραγματοποίησε 4 επισκέψεις για διαλέξεις στις ΗΠΑ. Το 1923 πέθανε ο μεγαλύτερος αδελφός του και ανακηρύχθηκε ο ίδιος αυτοδικαίως Λόρδος. Η πρώτη του παρουσία στη Βουλή των Λόρδων (Άνω Βουλή) έγινε όμως το 1937, πράγμα που δείχνει ότι ουδόλως τον ενδιέφερε η κληρονομημένη πολιτική θέση αλλά μόνο η νομιμοποιημένη από τη λαϊκή ψήφο. Τα έτη 1922 και 1923 ήταν ανεξάρτητος υποψήφιος του Εργατικού Κόμματος στην εκλογική περιφέρεια του Τσέλσου. Έχασε και τις δύο εκλογές. Το 1935 χώρισε από τη δεύτερη σύζυγό του σε ηλικία 63 ετών.

Η άνοδος του εθνικο-σοσιαλισμού στη Γερμανία οδήγησε τον Ράσελ σε νεώτερη δραστηριοποίησή του. Έγραφε καυστικά άρθρα ενάντια στο φαινόμενο του φασισμού και ρατσισμού και προέβλεπε ξέσπασμα πολέμου, αν δεν ελέγχονταν ειρηνικά οι αντιθέσεις. Η υπεράσπιση του υπέρτερου αγαθού της ειρήνης τον υποχρέωνε να υποστηρίξει το σύμφωνο του Μονάχου (Τσάμπερλαιν - Χίτλερ) που αποτελούσε ουσιαστικά υποχώρηση της Δύσης έναντι του Χίτλερ. Ένα χρόνο μετά την έναρξη του πολέμου αντελήφθη ότι κάθε

φιλειρηνική προσπάθεια ήταν ασήμαντη μπροστά στη δύναμη των πολεμικών μηχανισμών και στον κίνδυνο που σήμαινε για τον ευρωπαϊκό πολιτισμό η επικράτηση του ναζισμού.

Με την τρίτη σύζυγό του, Πατρίσια Σπένσερ, πήγε το 1938 στις ΗΠΑ ως καθηγητής σε διάφορα Πανεπιστήμια. Το 1940 του προσφέρθηκε θέση καθηγητή στο City College of New York, θέση η οποία ανακλήθηκε, επειδή θεωρήθηκε ότι η ηθική του Ράσελ δεν ταίριαζε με τους στόχους της αμερικάνικης παιδείας! Στη συνέχεια αντιμετώπισε ο μεγάλος φιλόσοφος ένα γενικότερο μπουϊκοτάζ από τα Πανεπιστήμια των ΗΠΑ, με αποτέλεσμα να βρεθούν, αυτός και η οικογένειά του, σε δεινή οικονομική κατάσταση. Μια θέση για διδασκαλία της Ιστορίας της Φιλοσοφίας του Barnes Foundation οδήγησε και πάλι σε συγκρούσεις, λόγω του περιεχομένου της διδασκαλίας του. Μετά από δύο χρόνια ακολούθησε απόλυση από τη θέση του καθηγητή και δίκη λόγω πλημελούς ανταποκρίσεως στα καθήκοντά του. Ο Ράσελ κέρδισε τη δίκη και δημοσίευσε τις παραδόσεις του ως βιβλίο με τίτλο «History of Western Philosophy» που αποτελεί σταθμό στις φιλοσοφικές εκδόσεις του 20ου αιώνα. Το 1944 επέστρεψε, ήδη 72 ετών, στη Μ. Βρετανία και δίδαξε για 5 χρόνια στο Trinity College.

Αγώ νας για την ειρήνη

Μετά τη ρίψη της πρώτης ατομική βόμβας στην Ιαπωνία, παρουσιάστηκε ο Ράσελ για άλλη μία φορά στη Βουλή των Λόρδων, μίλησε για την επερχόμενη υδρογονοβόμβα και τάχθηκε ενάντια στους πυρηνικούς εξοπλισμούς. Προπαγάνδιζε μία «παγκόσμια κυβέρνηση» που θα οδηγούσε στην αποτροπή των πολέμων. Οι ΗΠΑ δέχθηκαν την πρότασή του ως Baruch Plan, η Σοβιετική Ένωση (Σ.Ε.) την απέρριψε, γιατί δεν είχε ακόμη ατομικά όπλα και θα διαπραγματευόταν από μειωνεκτική θέση. Ο Ράσελ συνεδίασε την άρνηση αυτή με το δεσποτισμό του σταλινικού καθεστώτος και επετέθη με σφοδρότητα σε δημοσιεύσεις και ομιλίες του κατά της Σ.Ε. Αυτή η τοποθέτησή του αντιμετωπίστηκε ευνοϊκά από τα δυτικά κράτη, τα οποία άρχισαν πλέον να προβάλλουν το φιλόσοφο περίπου ως εθνικό ήρωα - από άτομο μειωμένης ηθικής που τον θεωρούσαν μόλις πριν από μερικά χρόνια στις ΗΠΑ και παλαιότερα στη Μ. Βρετανία.

Όταν απέκτησε και η Σ.Ε. πυρηνικά όπλα και άρχισε ουσιαστικά ο «ψυχρός πόλεμος», οδηγήθηκε ο Ράσελ στο συμπέρασμα ότι μόνο ο πυρηνικός αφοπλισμός θα έσωνε την υφήλιο από την καταστροφή. Η περίπτωση να οδηγηθούμε στην αποκλιμάκωση του κινδύνου πυρηνικού ολοκαυτώματος μέσω της αυτοδιαλύσεως του ενός από τα δύο στρατιωτικά μπλοκ, όπως έγινε 40 χρόνια αργότερα, δεν ήταν ορατή στις αρχές της δεκαετίας του '50. Ο Ράσελ ξεκίνησε το ειρηνιστικό κίνημα ενάντια στους πυρηνικούς εξοπλισμούς, με αποτέλεσμα να γίνει, αφενός και πάλι ο απόβλητος των δυτικών κατεστημένων, αφετέρου ο ήρωας των κομματικά αδέσμευτων προοδευτικών κινήματων.

Στη διεύθυνσή του κατέφθαναν καθημερινά χιλιάδες επιστολές από όλο τον κόσμο, κυρίως από απλούς ανθρώπους, στις περισσότερες από τις οποίες απαντούσε ιδιοχειρώς! Τα κείμενα αυτών των επιστολών και οι απαντήσεις του Ράσελ έχουν δημοσιευτεί σε πολλούς τόμους. Σε μία σειρά εκπομπών από το BBC, με τίτλο «Man's Peril», πληροφορούσε το κοινό για τα επιτεύγματα της επιστήμης και τον κίνδυνο από τα πυρηνικά όπλα. Καθ' οδόν σε περιοδεία για διαλέξεις τον πληροφορήσαν ότι του απονεμήθηκε το βραβείο Nobel της Λογοτεχνίας για το έτος 1950 .

Το 1952 χώρισε από την τρίτη σύζυγό του και παντρεύτηκε, σε ηλικία 80 ετών την τέταρτη, Εντιθ Φιντς, αμερικανίδα συγγραφέα. Το 1955 ξεκίνησε για διαλέξεις στην Αυστραλία και τις ΗΠΑ. Ήδη από τα τέλη της προηγούμενης δεκαετίας καταπολέμησε με λόγους και δημοσιεύσεις το κλίμα διώξεων και λογοκρισίας που δημιουργήσε η κίνηση Μακάρθου στις ΗΠΑ. Υπερασπίστηκε με τον ίδιο τρόπο τους Ρόζενμπεργκ και, όταν αυτοί εκτελέστηκαν, τον συνεργάτη τους Σόμπελ. Αργότερα ξεκίνησε καμπάνιες για την απελευθέρωση του Μπεν Μπάρκα, του Αντώνη Αμπατιέλου, του Χάιντς Μπραντ κ.ά.

Το έτος 1957 βρέθηκε σε αεροπλάνο, το οποίο έπεσε στη θάλασσα περί τα 100 μέτρα από την ακτή της Νορβηγίας. Μερικοί από τους επιβάτες σκοτώθηκαν, ο Ράσελ κολύπησε μαζί με άλλους επιζώντες στο παγωμένο νερό (85 ετών) και διασώθηκε. Αν και γενικά έδινε την εντύπωση εύθραυστου ανθρώπου, ο Ράσελ επέζησε πολλών βαριών ασθενειών, ανάμεσα τους μερικές πνευμονίες. Σε μεγαλύτερη ηλικία είχε βαρυκοΐα και προβλήματα στην κατάπωση. Όταν το 1967, στο αποκορύφωμα των διαμαρτυριών κατά του πολέμου στο Βιετνάμ, διαδόθηκε ότι έπασχε από γεροντική άνοια, παρουσιάστηκε σε αντιπολεμική εκδήλωση στη Σουηδία (95 ετών) και εντυπωσίασε με τη ζωτικότητα του.

Στα χρόνια μετά την έκρηξη της πρώτης υδρογονοβόμβας εργάστηκε για να δραστηριοποιήσει στο αντιπυρηνικό κίνημα τους κορυφαίους επιστήμονες της εποχής. Όσοι υπέγραψαν το σχετικό μανιφέστο, πρώτος εξ αυτών ο 'Αϊνστάιν λίγο πριν από το θάνατό του, απετέλεσαν τον πυρήνα της πρώτης συνόδου του Pugwash στη Νέα Σκωτία. Αυτή η κίνηση βρισκόταν σε αρμονία με την πλατωνική αντίληψη του Ράσελ για την πολιτική: Μόνο οι «σοφοί» ήταν σε θέση και έπρεπε να αποφασίζουν, λόγω της πολυπλοκότητας των θεμάτων, για τις υποθέσεις της ειρήνης στον κόσμο - αναμφίβολα μία ρομαντική τοποθέτηση που παράβλεπε τον παράγοντα των ποικίλων συμφερότων και των σκοπιμοτήτων. Ο Ράσελ εξελέγη πρόεδρος αυτής και των επόμενων συνόδων. Στις αρχές της δεκαετίας του '60 πήραν οι φιλειρηνικές-αντιπυρηνικές δραστηριότητες τέτοια έκταση, ώστε να μην είναι πια σε θέση, λόγω και της προχωρημένης ηλικίας του, να ανταπεξέλθει στις τεράστιες υποχρεώσεις. Ίδρυσε την «Bertrand Russell Peace Foundation», η οποία ασχολήθηκε κυρίως με προβλήματα των λαών του τρίτου κόσμου.

Την ίδια εποχή ενεργοποιούνται οι Αμερικάνοι όλο και περισσότερο στο Βιετνάμ και ο Ράσελ αποτελεί ένα από τους κύριους επώνυμους πολέμιους αυτής της ανάμιξης. Το 1965 αποχωρεί από το Εργαστικό Κόμμα της Μ. Βρετανίας λόγω της ανοχής του (πρωθυπουργός ο εργατικός Wilson) έναντι των Αμερικάνων. Το 1967 αρχίζει τη λειτουργία του το «Δικαστήριο Μπ. Ράσελ» για εγκλήματα πολέμου στο Βιετνάμ. Οι μαζικές κινητοποιήσεις στη Μ. Βρετανία και στην Ευρώπη γενικότερα κατά του πολέμου στο Βιετνάμ έγιναν σε μεγάλο βαθμό υπό την καθοδήγηση του Ράσελ.

Πέθανε σχεδόν αιωνόβιος στις 2 Φεβρουαρίου 1970 στην Ουαλία, όπου και είχε γεννηθεί. Άφησε πίσω του πάνω από 70 βιβλία και ένα τεράστιο αριθμό άρθρων, δοκιμίων, σχολίων κτλ. για Μαθηματικά, Φιλοσοφία, Πολιτική κ.ά., καθώς επίσης ένα πλήθος μαθητών και θαυμαστών, συνεχιστών του έργου του. Η συγκεφαλαίωση της ζωής του περιέχεται στο κλείσιμο των απομνημονευμάτων του: «Τρία απλά αλλά υπεράνθρωπα πάθη προσδιόρισαν τη ζωή μου: Η αναζήτηση της αγάπης, η τάση για γνώση και μία ασυγκράτητη συμπόνια για τα πάθη των ανθρώπων. Όπως ένας σίφουνας με στριφογύριζαν αυτά τα πάθη, μια από 'δω, μια από 'κει, σε μια απρόβλεπτη διαδρομή μέσα σ' ένα ωκεανό μαρτυρίου, συχνά μέχρι τα τελευταία όρια της απελπισίας.»

<http://sfrang.com/selides/mm1/html/Russell.htm>